

ська змушена була визнати лист про порядки в економії за причину, що унеможливила подальшу роботу Б. Грінченка у школі. Він добровільно зрікся вчителювання, хоча школа була визнана начальством найкращою в повіті [5, с. 83].

М. Загірня стверджувала, що селяни, які знали про конфлікт між учителем і попечительською стали на бік Б. Грінченка. Правдивість цих слів підтверджується документами й листами учнів Б. Грінченка, зібраними й опублікованими Д. Пісочинцем у збірці «Учителювання Бориса Грінченка (з листів та споминів його школярів, близьких селян Олексіївки)» [13, с. 31–46].

Після звільнення з Олексіївської школи Б. Грінченко не підтримував стосунків із Х. Алчевською. Коли на відкритті пам'ятника Котляревському в Полтаві 1903 р. вона підійшла до Грінченків привітатися, то «зустріла відповідь увічливу, але холодну» [5, с. 85].

Так завершилися стосунки між двома діячами народної освіти, в яких відобразилися різні стратегії тогочасної інтелігенції у становленні шкільництва в Україні. Спогади ж М. Загірньої, оперті на збережене листування Б. Грінченка, є важливим джерелом для відтворення його взаємин із Х. Алчевською.

1. *Алчевская Х. Д.* Передуманное и пережитое. Дневники, письма, воспоминания / Х. Д. Алчевская. – Москва: Типография Т-ва И. Д. Сытина, 1912. – 466 с. 2. *Гринченко М.* Письмо в редакцию / М. Гринченко // Украинская жизнь. – 1912. – № 5. – С. 100–113. 3. *Гринченко Б. Д.* Листи з України Наддніпрянської / Б. Д. Грінченко // Грінченко Б. Д., Драгоманов М. П. Діалоги про українську національну справу. – К.: Ін-т української археографії НАН України, 1994. – 286 с. 4. *Грузинська Л. М.* Б. Д. Грінченко і родина Алчевських / Л. М. Грузинська // Борис Грінченко: Тези доповідей республіканської науково-практичної конференції, присвяченої 125-річчю від дня народження видатного українського

письменника, вченого, громадського діяча. – Ворошиловград, 1988. – С. 54–55. 5. *Загірня М.* Спогади / Передмова, упорядкування, примітки Неживої Л. Л. / М. Загірня – Луганськ: Видавництво «Шлях», 1999. – 160 с. 6. *Нежива Л. Л.* Марія Загірня: Літературний портрет / Нежива Л. Л. – Луганськ: Знання, 2003. – 170 с. 7. *Неживий О.* Борис Грінченко: вартовий рідного слова: педагогічна спадщина та проблеми сучасної освіти / О. Неживий – Луганськ: Знання, 2007. – 188 с. 8. *Неживий О.* Спогади Марії Загірньої / О. Неживий, Л. Нежива // Слово і пісня Бориса Грінченка: Вісник Інституту грінченкознавства. Зошит 2. – Луганськ, 1995. – С. 44–51. 9. *Неживий О. І.* Борис Грінченко: вартовий рідного слова: Педагогічна спадщина та проблеми сучасної освіти / О. І. Неживий. – Луганськ: Знання, 2003. – 123 с. 10. *Одінцова М. І.* Дещо про причину конфлікту між Б. Д. Грінченком та Х. Д. Алчевською / М. І. Одінцова // Творча спадщина Бориса Грінченка й українська національна ідея: матеріали наук. конференції до 145-ої річниці з дня народження Бориса Грінченка. – Луганськ: СПД Резніков В. С., 2008. – С. 308–313. 11. *Пастух Б. В.* Борис Грінченко – безкомпромісний лицар національної ідеї: Публіцистичне есе. / Б. В. Пастух – Луганськ: Книжковий світ, 1998. – 164 с. 12. *Письмо Х. Д. Алчевской // Украинская жизнь.* – 1912. – № 4. – С. 85–90. 13. *Пісочинець Д.* Учителювання Бориса Грінченка / Д. Пісочинець // Світло. – 1911. – Кн. 5. – С. 31–46. 14. *Погрібний А.* У двобій з часом: Борис Грінченко – вчений, письменник, громадський діяч / А. Погрібний // Пам'ять століть. – 1999. – № 1. – С. 39–60. 15. *Погрібний А. Г.* Борис Грінченко: Нарис життя і творчості / А. Г. Погрібний – К.: Дніпро, 1988. – 268 с. 16. *Світленко С. І.* Український народолобець Борис Грінченко на Катеринославщині / С. І. Світленко: веб-сторінка інтернет-сайту Інституту суспільних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrterra.com.ua/developments/history/su/svitlenko_grinch.htm. 17. *Снісаренко Д. О.* Село Олексіївка – один із культурних осередків за часів учителювання Бориса та Марії Грінченків / Д. О. Снісаренко // Творча спадщина Бориса Грінченка й українська національна ідея: матеріали наук. конференції до 145-ої річниці з дня народження Бориса Грінченка. – Луганськ: СПД Резніков В. С., 2008. – С. 236–239.

УДК 94(477):437.4(161.2):316.722

Ирина Василик

Українство в Австро-Угорській імперії: цивілізаційні пошуки і спроби націєтворення

Проаналізовано процес самоідентифікації та націєтворення українства, що перебувало у імперії Габсбургів. Висвітлено чинники, що гальмували націєтворчі процеси. Охарактеризовано політичні моделі українського руху того періоду. Показано роль досвіду українських фракцій у формуванні українських традицій парламентаризму.

Ключові слова: парламент, фракція, товариства, націєтворення, національне відродження.

Iryna Vasylyk

Ukrainians in Austro-Hungarian Empire: Civilization Searches and Attempts of Nation-Building

The process of nation-building and identity of Ukrainians in the Habsburg Empire is studied. The article deals with the factors hampered the process of the nation's creation. The model of Ukrainian political movement of that period is characterized. The role of political experience of the Ukrainian parliamentary factions in formation of the Ukrainian traditions of parliamentarism is shown.

Keywords: Parliament Faction, Society, Nation-building, National Revival.

Ирина Василик

Українство в Австро-Венгерській імперії: цивілізаційні пошуки і спроби націєтворення

Проаналізовано процес самоідентифікації та націєтворення українства, що було в імперії Габсбургів. Освітлено фактори, які гальмували процеси створення нації. Охарактеризовано політичні моделі українського руху того періоду. Показано роль досвіду українських фракцій у формуванні українських традицій парламентаризму.

Ключевые слова: парламент, фракция, сообщества, формирование нации, национальное возрождение.

Українці – одні із перших націй серед тих, що входили до складу Австро-Угорщини, розпочала боротьбу за національне самовизначення. Перші кроки на цьому шляху були здійснені у культурно-просвітній, а згодом економічній галузі. Наслідком

громадсько-просвітньої діяльності стало утворення низки культурно-освітніх, фінансових та комерційних структур, проте право на ведення такого виду діяльності українцям доводилося фактично виборювати щодня.

Відстоювання національної самоідентифікації українців відбувалося зусиллями кількох поколінь української інтелігенції. Питання національної самоідентифікації народів, що населяли Австро-Угорщину, порушувалися ще в першій половині XIX ст. і реалізовувалися ними в першу чергу через освітні процеси. У другій половині XIX ст. почав формуватися невеликий прошарок української світської інтелігенції, передусім священників і вчителів, який активно захищав власну культуру та мову, внаслідок чого посилювалися ідентифікаційні процеси і збереження української самоідентичності. Власне із «священничої» і «вчительської», а згодом і «адвокатської» доби розпочинається українське національне відродження.

У процесі українського національного відродження одне з ключових місць посіла освіта, в першу чергу вища, вплив якої відіграв значну роль у формуванні і становленні майбутніх провідних лідерів українського національного руху. Саме на священників, вчителів та правників у останній чверті XIX ст. покладалися надії на активну роботу з метою боротьби за українське національне відродження. У цьому процесі після поколінь священників і вчителів місію будівничих українського націєтворення перейняли правники, адвокати, які згодом стали керманічами української державності. Важливо наголосити, що вагома роль саме адвокатів у націє- і державотворчих процесах прослідковується і в країнах Західної Європи, таких як Франція, Німеччина, де на переломі XIX ст. було створено перші юридичні газети і періодичні видання, а також Польщі. Саме через Польщу ці процеси прийшли і на західноукраїнські землі. На відміну від польської «адвокатської доби» (назва наша. – *І. В.*), представники якої були вихідцями з «правничих» родин суддів, прокурорів, адвокатів тощо, українські адвокати були вихідцями здебільшого з дрібної шляхти та простого селянства [1, с. 138–141].

Однак на формування української самоідентичності, а відтак на процес націєтворення того часу згубний вплив мало московіфільство, яке загальмувало, а подекуди й повністю її припинило. Як мовно-літературна течія московіфільство зародилось у Східній Галичині в XIX ст. і дуже швидко переросло у суспільно-політичний рух й охопило Закарпаття та Буковину. Ключовим завданням його програми було єднання з Російською імперією.

Натомість «Весна народів» 1848 р. спровокувала новий сплеск українського національного руху, який фактично продовжував традиції будителів галицького відродження 30-х рр. XIX ст. [2, с. 159]. У цей час було засновано українську Головну Руську Раду, на протипагу якій тоді ж почалися процеси активного поширення на території українських земель ідей московіфільства. Його представники переконували в існуванні єдиного «русского народа», до якого зачисляли всі три східнослов'янських народи.

Низка сучасних українських істориків зауважує, що попередниками русофілів і народовців були старорусини, які вели історичні та фольклорно-етнографічні пошуки, намагалися визначити і утвердити національно-культурну самобутність та ідентичність західноукраїнського населення. «Русофіли, хоч і були ідейними опонентами народовців та попередниками московіфілів, об'єктивно також зробили певний внесок у процес національного відродження на західноукраїнських землях. Відповідно до цих підходів старорусинство і русофілізм трактуються як стадія національного руху на етапі переходу від традиційної етноконфесійної руської до модерної української національної ідентичності, що мала істотне значення для ідеологічного відокремлення

західних українців від сусідніх націй – польської, угорської, румунської» [3]. У 60-х роках XIX ст. в Східній Галичині та Закарпатті з метою протипаги польській більшості й за умов невтручання віденського уряду в ситуацію та страху поширення католицизму, московіфільський рух, що був започаткований ще у 30-х роках XIX ст., набув широкого розмаху і спрямував погляди галицької інтелігенції на Росію. Форми заохочень були різними – від поширення у Галичині знань про Росію та її культурні надбання ідей про те, що русини Галичини належать до єдиної російської нації і боротьба проти польського засилля повинна бути одночасно змаганням за об'єднання з «русским» народом у Російській імперії, до запрошення талановитої молоді, особливо із Закарпаття, туди на навчання і працю.

Ідейники московіфільства у Галичині спиралися на погляди про етнічну мовну єдність М. Погодіна. Українська мова і культура вважалася меншовартісною, непотрібною, оскільки вже все, що потрібне – давно сформоване, російське. Проте до лав московіфілів у цей період входила значна частина мислячої інтелігенції Буковини, Галичини і Закарпаття, яка працювала в основних культурно-освітніх інституціях, мала свої товариства (Ставропігійський інститут, Народний дім у Львові та Галицько-руська матиця, «Общество ім. Качковського»). Активне видання періодики («Слово», «Русская рада», «Наука», згодом «Проломъ», «Галичанинъ», «Русское слово») відповідно впливало на виховання молоді та погляди середнього класу. Про ці наслідки і про «роздвоєння» неодноразово наголошував у своїх творах Іван Франко.

Народовецький рух, який тільки набирає обертів, створивши товариство «Просвіта» у 1868 р., ще не мав вагомої протипаги русофілізму. Відсутність важелів впливу на ситуацію та постійна толерантність українців, з однієї сторони, і байдужість австрійського уряду з цього питання, з іншої, призвели до того, що на початку XX ст. молодше покоління московіфілів стало на позиції повної національної і культурної єдності з росіянами та запровадження російської літературної мови.

Крім того, на початку XX ст. мало місце зближення московіфільських сил із польськими правлячими правими партіями. Такий союз для перших був суттєвою підтримкою, для останніх – не був шкідливим і тільки допомагав обом цим сторонам не допустити розвитку українського національного руху.

Наступна хвиля проросійської агітації серед західноукраїнського населення і перехід на сторону російських військ посилювалися напередодні Першої світової війни. Однак через переважаючий вплив націонал-демократичних сил вона не мала успіху, оскільки вже було відчутне зростання національної самосвідомості, української самоідентифікації, що стало прогресивним етапом у формуванні нації.

У результаті московіфільський (русофіліський) рух, відійшовши від загальноєвропейського процесу, суттєво гальмував процеси самоідентифікації українців та українського націєтворення, мав пагубний вплив на рівень культури нації. Використовувалися політичні засоби, а саме: особливо активна участь кандидатів у депутати від московіфілів у виборах до Державної Ради у Відні і до Галицького крайового сейму; постійна політична конфронтація з українцями; полеміка на шпальтах преси; нехтування інтересами українців тощо. Все це спрямовувалося на гальмування вибору українськості на користь Європи, оскільки такий вибір готував підґрунтя для виникнення модерної нації.

Після проведення у 1907 р. перших виборів до Державної Ради у Відні на основі таємного голосування, до української фракції у віденському парламенті увійшло 5 депутатів-москвофілів. Проте виступ їхнього депутата Маркова в липні 1907 р. російською мовою, яка не належала до мов народностей, що населяли імперію Габсбургів, призвів до розриву і так хиткої угоди з українським представництвом. Відтоді конфронтація москвофілів і українських націонал-демократів тільки посилювалася і переросла у зближення перших із польськими партіями. Відчувалося припинення боротьби між «полонофільством» і «москвофільством» за українського виборця і об'єднання їх в один табір проти українства. Так, у передвиборчій кампанії до Галицького крайового сейму у 1908 р. москвофіли йшли в одному блоці із польськими партіями і висували своїх кандидатів у тих виборчих округах, де були представники від українських народовців.

Відверненню галичан від ідей москвофільства сприяла російська окупація галицьких земель у 1914–1915 рр. та агресивна поведінка російської армії по відношенні до всього українського, репресії політичної та духовної еліти (М. Грушевський, митрополит А. Шептицький).

З новою силою москвофільський рух відновився у 20-х рр. ХХ ст., після поразки українських національно-визвольних змагань за незалежність. Фінансована спочатку політичною російською еміграцією, а згодом – за підтримки польських урядовців у Галичині в цей час активно розвивалася москвофільська преса і періодика. Їхня видавнича діяльність була зосереджена здебільшого у Львові й налічувала понад два десятки різних за тематикою, періодичністю і обсягом видань. Тому «відновлене москвофільство, трохи розгублене через події, які звели нанівець його політичні сподівання, продовжувало й надалі свою діяльність у Галичині. Свідченням живучості їхнього переконання про “єдиний народ” були періодичні видання, які виходили упродовж 20–30-х рр. у Галичині. Москвофільські діячі, які працювали в галузі видання, чітко сегментували свою аудиторію. Корпус москвофільської преси формували громадсько-політичні, церковно-релігійні, просвітницькі, господарські, молодіжні, жіночий і дитячий часописи» [4].

Наслідки москвофільського руху стали відчутними і в пізніші історичні періоди, відгукується й досі на Закарпатті, зокрема, у проблемі русинства.

Проте активна і свідомо молодь брала участь у роботі українських культурно-освітніх організацій, зокрема, таких як товариство «Просвіта» і НТШ. Просвітницька робота серед населення забезпечувала українській інтелігенції тісний зв'язок із ним, розуміння його потреб та інтересів. Ідея цих товариств працювала на формування культурної нації, сповідуючи виключно європейські культурно-освітні цінності, «тягнулася» до рівня європейської нації. Тому тут прослідковується запровадження європейських цінностей в українському націєтворенні, а саме: демократія, право, державність, освіта, людина, наука, свобода слова, вибору тощо. Внутрішні українські цінності дуже добре співвідносилися і були співзвучними із загальноєвропейськими, з єдиною відмінністю – на десятиліття загальмованістю процесів.

Підйом українського руху в Галичині пов'язано із революцією в Австрії 1848–1851 рр. призвів до різкого падіння впливу москвофільських груп та поширення народовецького руху як протидії москвофільству [5]. Утворена 2 травня 1848 року у Львові Головна Руська Рада стала першою українською політичною організацією на території Галичини, яка

заявила про єдність українства, що перебувало в складі Австрії та в складі Росії. ГРР докладала значних зусиль для активізації українського культурно-національного руху. Було зокрема організовано культурно-освітнє товариство «Галицько-Руська матиця», відкрито «Народний дім» у Львові, скликано Собор руських учених (19 жовтня 1848 року), з 1848 року в Галичині спостерігався підйом українського національно-визвольного руху, який фактично продовжував традиції будителів галицького відродження 30-х років ХІХ ст.

Майже одночасно з Головною Руською Радою у Львові був створений комітет «Руський Собор», що визнавав право українців на власний національний розвиток. «Руський собор», попри активну діяльність, не встиг створити міцні осередки в окремих регіонах Галичини. У цілому народовецька ідеологія ґрунтувалася на засадах лібералізму й націоналізму. Народовці ставили національні інтереси вище, ніж особисті, вважаючи обов'язком кожного громадянина служити своєму народові. Ідею нації та національного відродження вони вважали головною новою ідеєю ХІХ ст., а їхнє уявлення про націю назагал відповідали європейським соціологічним теоріям того часу. Народовці спиралися на пріоритетність етнографічного принципу і природного права народу на самостійний розвиток і відкидали концепцію «історичного права», на яку спиралися польські консерватори і старорусини [6, с. 59]. Вони підкреслювали першочерговість вирішення національного питання як необхідної передумови для подальшого соціально-економічного, політичного та культурного розвитку. У політичній діяльності народовці орієнтувалися на чеську модель національного відродження з її наголосом на веденні активної внутрішньої роботи серед народу, піднесення його просвітнього й економічного рівня. Роль української інтелігенції, на їхній погляд, полягала в духовному об'єднанні українців, формуванні почуття національної спільності та поширенні національної свідомості у всіх прошарках населення.

У 80-х роках ХІХ ст. народовецький напрям набув розвитку і вилився у 1885 р. в самостійне політичне товариство «Народна рада». Створення «Народної ради» підвело ризик під періодом монополії в галицькій політиці русофілів та їхнього товариства «Руська рада».

Наприкінці 1880-х рр. головним гальмом для розвитку народовецького руху став союз із русофілами. У цей час галицьке народовецьке нарощувало зусилля політичного зміцнення українців у Галичині, шукаючи з цією метою контактів з австрійськими урядовими колами. Водночас українські політики Наддніпрянщини з посиленням російського тиску дедалі більше схилилися до створення в Галичині «українського П'ємонту», що насамперед передбачало чітку постановку національного питання. Наприкінці 1880-х років не лише українські політики, а й впливові урядові чиновники були зацікавлені в корекції австро-польсько-українських взаємин. Болгарська криза привернула увагу Центральних держав до України як до можливого терену війни. Від українців очікували рішучої відмови від русофільства та декларації лояльності до Австрії.

Зацікавленість різних сил в укладенні польсько-українського порозуміння в 1890 р. призвела до політичної угоди, відомої як «нова ера». Проголошення «нової ери» мало далекосяжний вплив на політичний розвиток українського суспільства в Галичині. Відомо, що з різкою критикою новоєрівської угоди виступили русофіли та радикали, а надії українських політиків на врегулювання завдяки угоді українсько-польських відносин не виправдалися. Водночас

«нова ера» спричинила серйозні ідейні дискусії в українському суспільстві Галичини, започаткувала трансформацію політичних сил, наслідком якої стало утворення політичних партій [7, с. 74]. Наприкінці XIX ст. утвердилася нова структура українського політичного руху в Галичині, що закріпила домінування ліберально-демократичних і ліворадикальних течій, витіснила русофілів. Протягом 1890-х років було вироблено цікаву форму співжиття двох політичних груп – націонал-демократії й радикалізму [8].

Домінуючі позиції в українському русі здобула утворена 26 грудня 1899 р. шляхом союзу народовців і націонал-радикалів центристська Українська націонал-демократична партія. Поєднання в програмі УНДП демократичних принципів з потребами українського національного розвитку, розпочата партією глибока інституціоналізація українського галицького суспільства зумовили її перетворення в масовий політичний рух. Реалізувати свої програмні завдання партія сподівалася шляхом поєднання масового народного руху й активної парламентської політики.

Прикладом консолідації українства стало відродження української національної економіки, що проявлялося у заснуванні на зламі XIX–XX ст. низки українських кредитних, кооперативних та економічних інституцій. Політичні лідери, як правило, брали активну участь у їх створенні й подальшій діяльності, усвідомлюючи зв'язок політичної, національно-культурної та економічної галузі. Варто пам'ятати, що українство в умовах колоніального стану не мало можливості зовнішнього вибору, натомість внутрішній вибір на користь українськості і європейськості відстоювати доводилося постійно.

Основними провідниками українського кооперативного руху в Східній Галичині були: Борис Мартос, Кость Левицький, Кость Мацієвич, Христофор Барановський, Сергій Бородаєвський, проф. Михайло Туган-Барановський, Юліян Павликовський та інші. Здобуття українцями економічної незалежності, створення ними економічних і фінансових інституцій натикалося на опір польських правлячих кіл у Східній Галичині.

Крім того, у містечках, селищах і селах діяли так звані ощадні каси, щадниці. Їхня діяльність спиралася на принципи «свій до свого по своє», на взаємодопомогу, взаємовиручку усіх членів спілок. Сучасною мовою, – це серйозна претензія на формування громадянського суспільства, яка теоретично описана свого часу ще Гегелем. Членом такої організації ставали усі охочі, хто щомісяця складав певний внесок у спільну касу. Якщо у когось із громади виникала необхідність отримати велику суму коштів, він позичав її у громади і віддавав з відсотками. Такою послугою часто користувалися селяни з гірських регіонів, господарство яких неодноразово страждало від повеней чи пожеж. Розвитку економіки допомагали також гуртівні і активна роздрібна торгівля.

Діяльність економічних товариств і організацій сприяла покращенню економічного становища, в першу чергу простого населення і просвіченню його у економічній сфері, розвитку принципу взаємодопомоги, взаємовиручки, а це, своєю чергою, сприяло єдності українства.

Важливим етапом у націєтворенні було відстоювання українцями національних прав у західноєвропейському парламентаризмі, а саме – у Державній Раді у Відні та у Галицькому Крайовому Сеймі у Львові. Українцям досі закидають, що вони не мають досвіду ведення політичної та парламентської боротьби, аргументуючи це тим, що Державна Дума в Росії була створена тільки у 1905 р. Однак

слід наголосити на тому, що Державна Рада у Відні діяла ще від 1867 р., була основною платформою українців для відстоювання політичних прав та свобод у цьому основному законодавчому органі Австро-Угорщини. Сам факт присутності українських депутатів у законодавчому органі імперії мав вагоме значення. На початку XX ст., в результаті виборчої реформи і на підставі нового виборчого закону 1907 р. українських депутатів було 32. Така цифра стала результатом ведення «запеклих боїв» на шпальтах українських часописів та під час багатолюдних віч і така кількість представників у парламенті надавала шанс українцям виборювати більше прав, а в кінцевому результаті й українську національну окремішність.

На противагу ідеї, що українці належать до маргінальної нації, яка не мала впливу на зовнішньополітичні процеси, в тому числі й на свій власний вибір, події початку XX ст. і парламентська діяльність української фракції у Державній Раді в Австро-Угорщині доводить протилежне. Українство, український політикум активно включився у політичну передвиборчу боротьбу, яка починалася в атмосфері дискусій про завдання й обов'язки українських депутатів, від яких вимагалася, крім інтелігентності, висока професійна кваліфікація. Це, власне, і був шлях до модерної нації європейського зразка.

Стратегія і тактика виборчої боротьби, депутатської діяльності, їхня звітність перед виборцями, активно висвітлена у пресі, працювала на формування нової політичної традиції і на ідею формування модерної нації. Зусилля українського парламентського представництва у австрійському парламенті спрямовувалися на зростання політичного впливу українців у державі, залучення важелів державної політики до розв'язання українсько-польського конфлікту, досягнення українцями ряду практичних здобутків у культурно-освітній та економічній сфері [9, с. 235–237].

Українська фракція досягла певних успіхів, проте в умовах переваги польської більшості і небажання центрального уряду втручатися у «провінційні суперечки», а, в основному, через колоніальний стан українських земель у складі двох імперій, усі процеси, в тому числі націєтворчі, що йшли в руслі європейського цивілізаційного поступу – в Україні гальмувалися і викривлялися.

Традиції парламентської діяльності східногалицької політики мали можливість перейняти від європейських країн. Австро-Угорщина брала приклад тактики парламентської діяльності з Франції та Англії. Завдяки парламентаризму і діяльності українських фракцій у законодавчих органах Австро-Угорщини, а також розвитку парламентаризму у Галичині на основі Галицького Крайового Сейму, Україна органічно впливала на загальноєвропейську цивілізацію. Цивілізаційний вибір на користь парламентаризму і європейських цінностей робили, що дуже важливо, самі українці. Вони мали можливість побачити досвід парламентських традицій Англії, Франції та Німеччини, зуміли організувати своє парламентське представництво, виробити власні методи ведення парламентської боротьби.

Усі здобутки економічного, культурно-освітнього прогресу стали основою українського національного відродження і підґрунтям українського націє-, а пізніше і державотворення.

1. *Василик І. Б.* Українські та польські адвокати у процесах державотворення в кінці XIX – на початку XX ст. // «Дні науки філософського факультету – 2014», Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2014», 15–16 квіт. 2014 р.: [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А. С. Конверський [та

ін.] – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – Ч. 2. – 195 с. 2. *Довбищенко М. В.* Політичні ідеї галицьких ідеологів національного відродження. Історія української політичної думки: навч. Посб. / М. І. Обушний, Т. С. Воропаєва, І. М. Грабовська та ін.; за заг. ред. М. І. Обушного. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. – 479 с. 3. *Середа О. В.* Москвофільство // Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2010. – 728 с.: іл. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Moskvofilstvo>. 4. *Сніцарчук Л. В.* Москвофільська преса в Галичині міжвоєнного періоду: тематико-типологічні аспекти // Електронна бібліотека Інституту журналістики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2027>. 5. Історія української політичної думки: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / [за ред. М. І. Обушного]. – К.: Видавничо-поліграфічний центр

«Київський університет», 2013. 6. *Василик І. Б.* Кость Левицький: від адвоката до прем'єра ЗУНР: монографія / І. Б. Василик. – К.: ВПК «Експрес-Поліграф», 2012. – 176 с. – С. 59. 7. *Аркуша О.* Український національно-політичний рух у Галичині наприкінці 80-х років XIX ст. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 1997. Вип. 3–4. 8. *Цьольнер Е.* Історія Австрії / Пер. з нім. Роман Дубасевич, Христина Назаркевич, Анатолій Онишко, Наталя Іваничук. – Львів: Літопис, 2001. – 712 с. 9. *Василик І. Б.* Стратегія і тактика діяльності української фракції у Державній раді Австро-Угорщини (1907–1918) // «Дні науки філософського факультету – 2013», Міжн. наук. Конф. (2013; Київ). Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2013», 16–17 квітня 2013 р.: [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. – Ч. 2. – С. 235–237.

УДК 811.161

Олена Газізова

Формування патріотизму сучасної молоді: українознавчий підхід

У статті розкрито роль українознавства як головної складової всіх освітніх галузей і окремої навчальної дисципліни для формування патріотизму підростаючого покоління на засадах духовних цінностей українського народу, оптимізації розвитку громадянської культури молоді на сучасному етапі розвитку української держави.

Ключові слова: українознавство, патріотизм, підростаюче покоління, освіта, виховання.

Olena Gazizova

Upbringing of Patriotism by Modern Youth: Approach in the Ukrainian Studies

The role of Ukrainian studies as the main component of all educational areas and a separate discipline in the upbringing of patriotism by the younger generation on the basis of the Ukrainian people spiritual values as well as the improving of civil youth culture on the modern stage of the Ukrainian state development is revealed in the article.

Keywords: Ukrainian Studies, Patriotism, Younger Generation, Education, Upbringing.

Елена Газизова

Формирование патриотизма современной молодежи: украиноведческий подход

В статье раскрыта роль украиноведения как главной составляющей всех образовательных сфер и отдельной учебной дисциплины для формирования патриотизма подрастающего поколения на основе духовных ценностей украинского народа, оптимизации развития гражданской культуры молодежи на современном этапе развития украинского государства.

Ключевые слова: украиноведение, патриотизм, подрастающее поколение, образование, воспитание.

У сучасних умовах воєнно-політичної кризи в Україні особливо актуально постало питання національно-патріотичного виховання підростаючого покоління. Нині патріотизм покликаний дати новий імпульс духовному оздоровленню народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, розквіту національної самосвідомості і ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини.

Мета статті полягає у розкритті сутності та шляхів формування патріотизму підростаючого покоління як актуальних проблем теоретичного і прикладного українознавства

Філософсько-політологічна та педагогічна наука трактує патріотизм (від грецького *patris* – батьківщина, вітчизна) як усвідомлену й діяльну любов до своєї Батьківщини, відповідальність за її долю і готовність служити її інтересам, а в разі потреби самовідданно боронити здобутки свого народу [12, с. 471].

Багатогранні аспекти патріотичного виховання особистості знайшли своє відображення у працях педагогів Х. Алчевської, Г. Ващенка, О. Духновича, І. Огієнка, С. Русової, К. Ушинського, Я. Чепіги. Значний внесок у висвітлення проблеми розвитку патріотизму, національної свідомості особистості зробили праці І. Бега, Н. Косарева, І. Підласого, М. Рагозіна, Г. Сороки, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської та інших.

Патріотизм виступає джерелом духовних і моральних сил суспільства, гарантом його здоров'я і життєстійкості. В. А. Кротюк, аналізуючи наявні наукові підходи до дослідження патріотизму, дає визначення поняття «патріотизм» та його інтерпретації у сучасному науковому дискурсі: «Патріотизм – одна з найзначущих цінностей, притаманних усім сферам суспільства і держави, є найважливішим духовним надбанням особистості, характеризує вищий рівень її розвитку і виявляється в активно-діяльній самореалізації на благо Вітчизни. Патріотизм уособлює любов до своєї Вітчизни, причетність до її історії, культури, досягнень, становить духовно-моральну основу особистості, що формує її громадянську позицію і потребу в гідному, самовідданому, жертвованому служінні Батьківщині. Патріотизм є своєрідним фундаментом суспільного і державного будівництва, ідеологічним підґрунтям його життєздатності, однією з першословних умов ефективного функціонування всієї системи соціальних і державних інститутів» [7, с. 57].

Виховання патріотичної свідомості, почуттів і переконань неможливо відокремити від складного цілісного процесу формування особистості. Патріотичне становлення індивіда, підкреслює Р. Петронговський, відбувається як двоєдиний процес: на психологічному рівні це – формування уявлень, почуттів, звичок, настроїв та прагнень; на ідеологічному –